

BÖLÜM 4

BLACK MIRROR DİZİSİ NOSEDİVE BÖLÜMÜNÜN MASAL BİÇİMBİLİM İNCELEMESİ

Merve Nihal TAN¹ & Deniz YENGİN²

Atf: Tan, N.M; Yengin, D. (2026). Black Mirror Dizisi Nosedive Bölümünün Masal Biçimbilim İncelemesi. Ormanlı, O. (Ed.), Sinema Çalışmaları. AILabsPublishing.

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, mervenihaltan@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2323-9554

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, deniz.yengin@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6846-0770

GİRİŞ

Eski çağlardan bu yana insanlıkla beraber süregelen sözlü anlatımın örneklerinden biri olan masalların bugünkü kitle iletişim olanakları dahilinde farklı biçimlerde de olsa varlığını sürdüren bir tür olduğu söylenebilir. Seyitoğlu (1986: 149) masalı şu sözlerle tanımlar:

Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağan üstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘bir varmış bir yokmuş’ gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘yedi, içti, muradına erdiler’ yahut ‘onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine; gökten üç elma düştü, biri anlatana biri dinleyene biri de bana’ gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.

Güney (1971: 15) ise masalları şu şekilde tanımlar: “*Masallar, toplumun hayal gücüyle yaratılmış sözlü verimlerdir. Masallar, insanoğlunun istediği, hayal ettiği şeylere ulaşma çabasından doğmuştur. Bu olağanüstü istekleri gerçekleştirmek için başka bir dünya ve olağanüstü nitelikleri kendinde toplayan yaratıklar ister. İşte, o dünya, halkın yarattığı masal kahramanlarıdır*”. Masallar için bugünün koşulları dahilinde kitle iletişim araçlarınca iletilen medya içerikleri ile varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Sinema filmleri veya dizileri artık çağın anlatı biçimleridir. Sinema filmi ya da benzer şekilde dizilerin izlenme ya da tercih edilme eğilimlerine yönelik kapsamlı ve farklı türevlerde yaklaşımlar bulunsa da en azından yoğun bir ilgi gördükleri açıktır. Özellikle de dijital platformların televizyon gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının izleyiciye doğrulttuğu yayın akışının aksine, izleyiciye tercih hakkını tanınmasıyla beraber gördüğü rağbet de bunu doğrular niteliktedir.

Çalışmaya konu edinilen ve yine bir dijital platformda yayınlanan Black Mirror dizisinin *Nosedive* adlı bölümünde yaygın biçimde sosyal medya kullanımı görülmektedir. Sosyal medya “kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkânı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir” olarak tanımlanır (Sayımer, 2008: 123). Özellikle de Y ve Z kuşağını içine alan genç nesille beraber Baby Boomer ve kuşağının da sosyal medyaya adapte olabildiği ve yoğun ilgi gösterdiğine yönelik

veriler de bulunmaktadır (Ünal ve Deniz, 2020). Dolayısıyla sosyal medya kullanımının, en azından önemli sayıda kişi için, bugün vazgeçilmez nitelikte gündelik pratiklerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada Netflix adlı ünlü dijital platformda yayınlanan ve kamuoyunda çok ses getiren Black Mirror dizisinin 3. sezonunun başlağı bölümü olarak yayınlanan Nosedive adlı bölüm incelenmiştir. 21 Ekim 2016 tarihinde yayına giren bölümde neredeyse tüm karakterlerin kendi benlikleri askıya alarak sosyal medya profilleri için belirlenmiş puanlarla değerlendirilmektedir. İnsanlara yerleştirilen implantlar aracılığıyla herkesin birbirinin puanını görebildiğı bir distopyada, karakterler bu puanlar üzerinden toplumsal statü elde etmektedir (Demir, 2021: 90). İlgili bölüme verilen Nosedive adı ise bir başka dikkat çekici unsurdur: Cambridge Dictionary tarafından belirtilen tanıma göre nosedive “a fast and sudden fall to the ground with the front pointing down” yani “dibe vuruş, dibe çöküş” anlamına gelmektedir (dictionary.cambridge.org, 2025).

Çalışmada incelenen bölümde bugünün sosyal medya kullanım sıklığı ile birlikte düşünüldüğünde artık kişinin günlük pratiklerini ve tercihlerini etkilemenin yanı sıra bireylerin toplumsal statülerini de tesis eden bir distopya ortamı dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmanın amacı sosyal medyanın bireyin üzerinde kurabileceğı tahakküm düşünüldüğünde, ileriye dönük gibi görünen gidişatını aslında insana dair en eski geleneklerden biri kabul edilen masal anlatısı ekseninde çözümleyerek farklı bir değerlendirme yapmaktır. Ayrıca çalışmada filmsel anlatı çözümlemesinin yanı sıra Roland Barthes’ın yan anlam ve düz anlam yaklaşımına da yer verilmiştir.

VLADİMİR PROPP ve MASAL ÇÖZÜMLEMESİ

Vladimir Propp’un farklı Rus halk masalları inceleyerek geliştirdiğı çözümleme biçiminde değışen kişi adlarına rağmen ortak sayılabilecek işlevler olduğu üzerinde durulur. Diğer bir deyişle, Propp masalarda belirli işlevleri olan birbirine benzer karakter tiplerinin olduğunu öne sürer. Bu karakterlerin işlevleri çözümlediğinde ise 7 farklı karakter tipleri ve 31 farklı işlevden söz etmek mümkündür (Yengin ve Bayrak, 2018: 118-119).

Bahsedilen 7 farklı karakter üzerinden aslında farklı eylem alanları oluşturulur; bu karakterler kahraman (kurban), kötü adam – kötü karakter, bağışçı, yardımcı, prenses (aranan kişi), gönderen ve sahte kahramandır. Kahraman masalın ana karakteri ve genellikle mağdur olan ve sonunda kazanan tarafıdır, kötü adam ise kahramanın karşısında yer alan kişidir. Bağışçı ana karakteri girdiği serüvene hazırlayan destekçi, yardımcı ise çıktığı yolda ona destek olan kişidir. Prenses (aranan kişi) hikayenin sonunda kahramanla evlenecek olan kişidir, gönderen ise onu bir nevi harekete geçiren ve yola çıkmasını sağlayan destekçisidir. Son olarak sahte kahraman ise olumlu gibi görünse de aslında olumsuz olduğu ortaya çıkan bir nevi kötü karakterdir (Akçam, 2020: 38).

Propp'un bahsettiği 31 farklı işlevin ana özellikleri ise masalın temelini oluşturmaları, sınırlı olmaları, bazı işlevler her masalda yer almasa dahi işlevlerin belirli bir sırasının bulunması ve yapı olarak aynı tipe bağlanmalarıdır (akt. Bars: 2014). Kılıç (2018: 71-72) bu işlevleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Aileden biri evden uzaklaşır.
2. Hikayenin kahramanı bir yasakla karşılaşır.
3. Yasak delinir.
4. Kötü karakter bilgi edinmeye çalışır.
5. Kötü karakter kurban – ana karakterle ilgili bilgi edinir.
6. Kötü karakter kurbanını kendisini ya da ona ait olanı ele geçirmek için onu aldatmayı dener.
7. Mağdur ana karakter – kahraman ona aldanır.
8. Kötü karakter aileden birine zarar verir.
9. Bu zarar duyulur veya kahramana iletilir.
10. Kahraman durumla ilgili karar verir.
11. Kahraman yola çıkar.
12. Kahraman kendise yardımcı olacak karakterle karşılaşmasını sağlayan bir saldırı veya sorgulama yaşar.
13. Kahraman sonradan bağışçı olacak kişiyle ters düşer.
14. Büyülü nesne kahramana verilir.
15. Kahramana kılavuzluk edilir.
16. Kahraman ve kötü karakter karşı karşıya gelir.
17. Kahraman özel bir işaret edinir.
18. Kötü karakter yenilir.
19. En başta yaşanan kötülük giderilir.
20. Kahraman eve geri döner.

21. Kahraman izlenir.
22. Kahramanın yardımına koşulur.
23. Kahraman kendini gizleyerek başka ülkeye gider.
24. Ortaya bir sahte kahraman çıkar.
25. Kahramana zor bir görev verilir.
26. Zor görev başarılıdır.
27. Kahraman tanınır.
28. Sahte kahraman ifşa olur.
29. Kahramanın görünümü değişir.
30. Sahte kahraman cezalandırılır.
31. Kahraman evlenip tahta çıkar.

Tüm bu işlevlerin tamamı her bir masalda yer almak zorunda olmasa da işlevlerin sırası yer değiştirmez ve hikayeye göre birkaç işlev es geçilse de dizimsel gidişat bu doğrultuda gelişir. Propp (2011: 24-27) işlevlere yönelik bu durumu şöyle açıklamaktadır:

1. Kişiler kim olursa olsun ve işlevler nasıl gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, masalın değişmez, sürekli öğeleri kişilerin işlevleridir. İşlevler masalların temel oluşturucu bölümleridir.
2. Olağanüstü masalların işlevleri sınırlıdır.
3. İşlevlerin dizilişi her zaman aynıdır. Ancak bütün masalarda bütün işlevler yer almaz. Bazı işlevlerin bulunmayışı diğer işlevlerin düzenini değiştirmez.
4. Bütün olağanüstü masallar yapıları açısından aynı tipe bağlanırlar.

Propp'un üzerinde durduğu nokta masalların ana hatlarıyla benzer bir şema üzerinden ilerlediğidir, bu nedenle incelediği çok sayıda Rus masalında olay örgülerinin bir şekilde benzeştiğine dikkat çeker. Dolayısıyla genel olarak tüm masalarda da yukarıda bahsedilen işlevlere yönelik ana hatlarıyla benzeşen bir sistemden söz etmek mümkündür.

YÖNTEM

Çalışmada dizimsel yaklaşımı açıklamak adına Vladimir Propp'un yaklaşımı benimsenmiştir. Masalın Biç imbilimi çalışmasında Propp, masalarda yer alan 31 işlev ve 7 karakter tiplemesini belirlemiş ve bu doğrultuda çözümlenmeler yapmıştır (Yengin, 2017: 90). Bu çalışmada da Black Mirror dizisinin Nosedive adlı bölümü Propp'un masal çözümlenmesi yöntemiyle incelenmiştir. Bunun dışında çalışma

kapsamında Roland Barthes'ın yan anlam ve düz anlam kavramlarından yararlanılmış ve filmsel anlatı çözümlemesine de başvurulmuştur. Barthes anlamlandırmayı düz anlam (dénotation) ve yananlam (connotation) olarak iki temel kavram üzerinden ele alır (Geray, 2014:167). Düz anlam, herkes tarafından kabul gören evrensel anlamı ifade ederken yananlam ise metin veya görselde saklı bulunan ve yorumla ortaya çıkan anlamı ifade eder; bu nedenle yananlam metaforik anlamlar da barındırır (Barthes, 2017:93). Bu bağlamda dizi bölümünde yer alan kimi öğeler de bu bağlamda incelenmiştir. Filmsel anlatı çözümlemesinde ise mekan (uzam), zaman (sürem) ve kişi çözümlemesi yer alır. İlgili sahnelerin gerçekleştiği mekan, zaman ve sahnede yer alan kişiler filmin anlatı kısmını oluşturur (Yengin, 2018: 116).Yine ilgili bölümde bu öğeler de özellikle sosyal medya puanlama sistemine yönelik sahneler tercih edilmiş ve bu sahneler üzerinden oluşturulan anlatı çözümlenmiştir.

Dizinin Sinopsisi

Ana karakteri Lacie ve erkek kardeşi Ryan ile beraber yaşamaktadır. Ancak burada hikayeyi ilginç kılan, bireylere yerleştirilen bir implant sayesinde kişilerin birbirinin sosyal medya profil puanını görebilmesi ve toplumsal düzenin yanı sıra tüm bireysel ilişkilerin de buna göre tasarlanmasıdır. Öyle ki sıradan biri olan Lacie'nin bile kendisine sosyal medya hesabına yönelik danışmanlık hizmeti veren biri bulunmaktadır. Hikayeye göre 4.5 puanlık elit insanlardan olmak isteyen Lacie'nin puanı henüz 4.2'dir. Evlerinin satışı nedeniyle yeni bir ev arayan Lacie'nin de daha iyi bir ev için puanı en az 4.5 olmalıdır. Üstelik emlak danışmanı, Lacie'nin imkanlarının çok ötesinde bir evi ona göstererek Lacie'nin iyice aklını çeler ve bir şekilde puanını yükseltirse bu eve daha kolay imkanlarla sahip olmasının mümkün olduğunu söyler. Lacie puan danışmanına gider ve belirli taktikler alır. Oldukça varlıklı bir ailenin oğluyla evlenmek üzere olan çocukluk arkadaşı Naomi'nin (4.5) ise onu bu puana ulaştırması mümkündür. Bu nedenle onun ilgisini çekmek için çocukluk yıllarından kalan Mr. Rags'in (Bay Paçavra) yani oyuncaklarının fotoğrafını paylaşır. Bunu en yüksek puanla oylayan Naomi onu düğününe davet ederek baş nedimesi olmasını ister. Bunu puan yükseltmek için bir fırsat olarak

gören Lacie uçak bileti alarak düğüne gitmeye karar verir. Ancak uçuşun iptali, havaalanında yaşadığı tartışma gibi bir dizi aksilik nedeniyle hem düğüne gecikir hem de sürekli olarak puanı düşer. Düğün töreninde vardığında ise zaten sisteme yönelik sorgulamaları başlamıştır. Zor bir yolculuğun ardından perişan vaziyette düğüne ulaşsa da puanı düştüğü için Naomi onu artık düğününde istemez ve Lacie düğünde yaptığı konuşmayla büyük bir katharsis yaşayarak tutuklanır (Baritci ve Fidan, 2018: 52).

BULGULAR

Hikayedeki karakterlere yönelik çözümleme ve eylem alanları Tablo 1’de belirtilmiştir.

Bölüm Karakterleri	Propp’un Karakter Tipleneleri	Karakterlerin Eylem Alanı
Lacie	Kahraman (Kurban)	Lacie hikayede ana kahraman olarak yer alır. Tüm hikaye Lacie’nin yolculuğu, mücadelesi ve hesaplaşması üzerine kurulmuştur. Ancak öte yandan Lacie sosyal medya puanı üzerine kurulu bir distopyada açık bir biçimde sistemin kurbanı olmuş isimdir. Simgesel düzeyde Lacie üzerinden işlenen hikyede asıl kurban topluma dayatılan düzene mecbur bırakılan tüm bireyledir.
Naomi	Kötü Karakter (Engelleyici karşıt güç)	Hikayenin kötü karakteri Naomi her ne kadar Lacie’nin çocukluk arkadaşı olsa da aralarında eskiden bu yana bir rekabet vardır. Yıllar sonra görüşmelerine neden olan sosyal medya paylaşımı ve düğün töreni de dahil olmak üzere aralarındaki arkadaşlığın karşılıklı olarak çıkar odaklı olduğu dizide detaylıca işlenmiştir. Naomi aslında bir nevi Lacie’nin içinde bulunduğu sınıfın karşısında yer alan

		kapitalist düzene ait kişidir. Bu nedenle kötü karakterin tek başına Naomi olduğu söylenemez, Naomi'nin nişanlısı ve onun ailesi dahil olmak üzere mükemmel görünen elit grupla beraber Lacie'yi puanı üzerinden tehdit eden ve onu bu düzene uymaya zorlayan kişiler de bu bağlamda karşıt güç olarak değerlendirilebilir.
Carole	Bağışçı (Sahte yardımcı)	Bağışçı, kahramana büyülü nesneyi veren kişidir. Bu hikayede de Carole, Lacie'ye büyülü nesne olarak hayallerindeki evi gösterir. Sosyal medya paylaşımlarını da kullanarak hologramla Lacie'nin o evde yaşıyor muşcasına görüntülerini oluşturur ve ona bir şekilde bu eve yerleşmesi gerektiğini telkin eder. Büyülü nesne burada o ev ve o evde Chester'la birlikte geçireceği günlerin yanı sıra daha yüksek sosyal medya puanı sayesinde kazanacağı yapay saygınlıktır.
Susan	Gerçek yardımcı	Susan yaşadığı ailevi problemler nedeniyle sosyal medya puanı düşmüş ve sistemin dışına itilmiş kişidir. Bu durum onun bu düzene dair iyi bir sorgulama yapmasına da neden olur. Susan'ın puanı çok düşük olsa da hikayede gerçek manada özgür olan kişi de odur. Lacie ile birlikte yolculuk yaptığı sırada kendi deneyimlerinden de bahsederek onun içinde olduğu duruma dair ilk sorgulamaları yapmasını da sağlayan kişidir. Lacie düğüne vardığında onunla yaptığı konuşmalardan

		<p>faidalanarak sisteme başkaldırısını yapar ve özgürlüğüne tekrar kavuşur.</p>
Sosyal medya danışmanı / sorumlusu	Gönderen	<p>Hikayede Lacie'ye istediği puana sahip olmak için yol gösteren kişi onun sosyal medya sorumlusudur. Çıkacağı yolculuğa dair detayları, yapılması gerekenleri birlikte tasarlamışlardır. Dolayısıyla çıkacağı yolculuğa Lacie'yi hazırlayan kişi onun sosyal medya sorumlusudur. Burada yer alan kişi de aslında semboliktir. Diğer bir deyişle, Lacie'yi bu yolculuğa çıkmaya asıl sevk eden içinde olduğu toplum ve o toplum tarafından dayatılan onaylanma ihtiyacı ve sınıf atlama çabasıdır.</p>
Ryan ve Lacie'nin çevresindeki kişiler	Sahte Kahraman	<p>Lacie'nin kardeşi olan Ryan her ne kadar Lacie'yi sosyal medya bağımlılığı ve kurduğu ilişkilerin sahteliği üzerinden eleştirse de kendisi de oyun bağımlısıdır. Dolayısıyla onun da dijital dünyayla kurduğu bağ çok da sağlıklı değildir. Bunun yanı sıra Lacie'yi yolculuğa çıkmaya zorlayan asıl neden olan yeni ve daha iyi bir ev bulma zorunluluğunda ona çok da destek çıkan bir görünüm sergilemez. Bunun dışında hikayede Lacie'nin iş arkadaşları, selamlaştığı kişiler, karşılıklı birbirlerine puan verdikleri kişiler de bu gruba dahil edilebilir. Çünkü hepsi de aslında mevcut düzenin taraftarıdır ve Lacie'nin de düzene ayak uydurması beklenir. Yine bu bağlamda toplumsal statüsü yüksek olan yüksek puanlı kişileri de benzer şekilde ele almak</p>

		mümkündür, belirli bir puan elde ettikleri için yapay bir saygınlık elde eden kişiler her ne kadar toplumun üst sınıfı gibi görünse de onların da bu düzende elde ettiği statü kırılmalıdır.
Chester	Aranan kişi	Chester aslında Lacie'nin hoşlandığı kişi ve uğruna yolculuğa çıktığı evde birlikte yaşamak istediği kişidir. Ancak buna rağmen Lacie, Chester'ın sosyal medya puanının düşük olması ve diğer yüksek puanlı arkadaşlarının Chester'ı dışlama talebi nedeniyle istemeyerek de olsa ona mesafe koyar. Aslında burada Lacie'nin dayatılan toplumsal düzenden o kadar da hoşnut olmadığı ve daha gerçekçi ilişkiler aradığı gerçeği de okunmaktadır.

Tablo 1. Karakterler ve eylem alanları

Karakterlerin büyük ölçüde Propp'un belirlediği karakter tiplerleriyle örtüştüğü görülmektedir. Ancak yine de kötü karakter ve sahte kahramanların arasındaki ayrımın kısmen ortadan kalktığı da söylenebilir. Benzer şekilde bağışçı ve yardımcı karakterlerin de eylem alanının kısmen içiçe olduğu söylenebilir. Dolayısıyla dizideki karakterlerle Propp'un belirlediği eylem alanlarında büyük ölçüde örtüşme olsa da kısmi alanlarda belirsiz noktalar olduğu söylenebilir.

Propp'un İşlevleri	Olay Örgüsü	Açıklama
Kahraman evden uzaklaşır.	Lacie gerçek hayattan kopuk durumda, tamamen sosyal medya puanına odaklı	Lacie'nin metaforik biçimde gerçeklikten kopuk bir yaşam sürmesinin yanı sıra reelde de oturduğu evden çıkarılma durumu söz konusudur ve olaylar da bu olay ekseninde gelişir. Dolayısıyla her

	bir yaşam sürmektedir.	halükarda Lacie için “ev” dediği yer değişecektir.
Hikayenin kahramanı bir yasakla karşılaşır.	Lacie, her neye mal olursa olsun puanını yükseltmek zorunda kalır.	Lacie içinde bulunduğu noktada neye mal olursa olsun bir hamle yapmak ve profil puanını yükseltmek zorundadır. Tereddütleri olsa çocukluk oyuncağını kullanmaya karar verir. Dolayısıyla bu doğrultuda yaptıklarının doğru olup olmadığını sorgulamayı da bir noktadan sonra artık bırakır.
Yasak delinir.	Çocukluk oyuncağını puan almak için kullanır.	Lacie aslında Naomi ile çocukluk arkadaşlığının o kadar da sahici olmadığını farkındadır. Üstelik ilerleyen zamanda Lacie ve Naomi arasındaki mevcut sınıfsal fark da ciddi düzeyde açılmıştır. Tüm bunlara rağmen sınıf atlamak adına kuklayı kullanarak kendisinin de doğruluğuna pek inanmadığı bir paylaşım yapar, bir nevi yalan söyler.
Kötü karakter kurban – ana karakterle ilgili bilgi edinir.	Naomi onu arar.	Kuklanın beklenmedik biçimde sosyal medyada ilgi görmesi Naomi ve onun düğünü adına da yeni bir fırsattır. Bu nedenle Naomi daha fazla bilgi sahibi olmak adına yıllardır görüşmediği arkadaşı Lacie’yi arar.
Kötü karakter kurbanın kendisini ya da ona ait olanı ele geçirmek için onu aldatmayı dener.	Naomi Lacie’yi çok özlemiş gibi davranır ve onu düğününe baş nedime olarak davet eder.	Naomi Lacie’yi aradığında yıllardır görüşmediği arkadaşına yapacağı düğünün ihtişamından ve nişanlısının ailesinin çok varlıklı olduğundan bahsederek onu da özendirmeye çalışır. Bu düğün Lacie için hem puanını yükseltme hem de daha yüksek

		puanlı kişilerle tanışarak sınıf atlama fırsatına dönüşür.
Mağdur ana karakter – kahraman ona aldanır.	Lacie kardeşi Ryan'ın uyarılarına rağmen hiç düşünmeden Naomi'nin davetini kabul eder.	Lacie aslında Naomi'nin arkadaşlık ettikleri çocukluk döneminde de kendisine karşı samimi olmadığını içten içe bilse de kardeşinin geçmişe yönelik hatırlatmalarını hiç önemsemez. Çünkü o da sahicilikten ziyade kendi puanını yükseltmek için bir gerekeç edinmiş ve bu doğrultuda kendisine yapılan bu büyük teklifi hiç sorgulamadan kabul etmiştir.
Kahraman yola çıkar.	Lacie, Naomi'nin düğünü için yola çıkar.	Lacie kardeşinin tüm muhalefetine rağmen yola çıkar ancak daha evden çıkar çıkmaz aksilikler yakasını bırakmaz ve yaşadığı tüm aksiliklerde sürekli olarak puanı düşer. Dolayısıyla daha başlangıçtan itibaren bu yolculuğun Lacie'nin beklediği şekilde sınıf atlama ile sonuçlanacağına yönelik beklentisinin gerçekleşmeyeceğine dair imalar da bulunur. Metaforik biçimde de bir kahramanın yol hikayesinde onun tüm çabalarına rağmen sürekli karşısına yeni bir engel çıkar. Örneğin daha ilk etapta taksit sorunu yaşanır, ardından havaalanında farklı problemler çıkar, Lacie bu defa araç kiralama dener ama aracın şarj girişinde sorun çıkar vs. Yolculuk boyunca Lacie'nin aşması gereken engeller asla bitmez, birini çöze bir başka sorunla karşılaşır. Tüm bunları çözmek adına verdiği mücadele

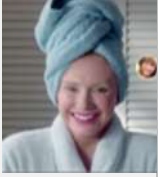
		kahramanın yolculuğu esnasında sürekli aşması gereken bir engelle karşılaşması durumuyla da örtüşür.
Kahraman kendisine yardımcı olacak karakterle karşılaşmasını sağlayan bir saldırı veya sorgulama yaşar.	Lacie, kamyon şoförünün söyledikleriyle ilk sorgulamaları yapar.	Yolculuk boyunca sürekli yeni sorunların yaşanmasının ardından kamyon şoförü Susan'la yolları kesişen Lacie onun sayesinde ilk kez içinde olduğu durumu sorgulamaya başlar. Çünkü çok uzun zaman sonra ilk defa sistemin dışında olan biriyle karşılaşmıştır. Puan düşüklüğü nedeniyle sistemden çıkarılan Susan'ı tanıdığına mevcut sistemin aldatıcı cazibesini de kavrar ve ona baktığında gerçek manada özgür birinin nasıl olduğunu fark eder.
Kahraman ve kötü karakter karşı karşıya gelir.	Naomi'nin düğününde Lacie katharsis yaşar.	Lacie üzerinde Naomi'nin ona gönderdiği pembe nedime elbisesiyle bitap düşmüş şekilde düğün törenine varır. Ama yolda karşılaştığı aksilikler nedeniyle artık puanı oldukça düşmüştür, bu nedenle artık düğünde istenmez. Hem düğün töreninden hem de sistemden atılmak üzereyken eline mikrofonu geçirerek sisteme başkaldırısını yapar. Naomi ile sahiçilikten uzak geçmişlerine yönelik söylemleri üzerinden sistemin de yapaylığını ortaya döker. Hediye gelen elbisenin çamur ve kir içinde olması sistemin ona bulaştırdığı kötülükleri de simgeler.
Kötü karakter yenilir.	Naomi'nin düğünü berbat olur.	Kötü karakter ve sahte kahramanların eylem alanının iç içe geçtiği bu alanda Naomi, onun çevresi ve onlarla birlikte

		artık sistem en azından Lacie adına çökmüştür. Hikaye gereği düğünün akıbetine yönelik bilgi verilirse de Lacie'nin yaptığı yüzleşme, düğün töreni metaforu üzerinden sisteme yönelik başkaldırı niteliğindedir.
Kahraman eve geri döner.	Lacie tutuklanır.	Lacie sadece törende konuşma yaptığı için tutuklanmıştır. Artık sistemden atılsa da ironik bir biçimde tutuklandığı yerde de özgürlüğü balşamıştır. Bu bağlamda Lacie'nin eve dönüşü de metaforik olarak sistemin dışında yer aldığı ama özgür bir birey olarak yaşamına devam edebilmesi durumudur.

Tablo 2. İşlevler

Yukarıda belirtilen işlevler, Propp'un işlevleriyle de örtüşmektedir ancak daha önce de belirtildiği üzere bir hikayede işlevlerin tamamı yer almak zorunda değildir. Burada da işlevlerin sadece bir kısmının yer aldığı görülmektedir.

Bölümün filmsel anlatı çözümlemesinde ise sosyal medya üzerinden puan yükseltme çabasını içeren sahneler üzerinde durulmuştur:

Sahne	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre m)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici
	Lacie, duş sonrası paylaşım yapar ve ardından gelen bildirimleri takip eder.	Banyo	Sabah	Lacie	Yok	Sosyal medya puanı üzerine kurulu toplumsal düzen

Tablo 3. Sahne 1

1 numaralı sahne dizinin başlangıç sahnelerinden biridir. Mekan olarak Lacie'nin banyosu gösterilse de sosyal medyada paylaşması nedeniyle

Lacie'nin evi üzerinden paylaşımın çok fazla kişiye ulaştığı söylenebilir. Bu nedenle bu açıdan bakıldığında mekan biraz da soyutlaşmaya başlar. Distopya örneği olan dizide sahne gündüz yer olsa da genel manada zamanın sosyal medyanın varlığı nedeniyle dijital dönem olduğu da kabul edilebilir. Lacie duştan çıktıktan hemen sonra paylaşım yaparak puan almaya çalışır. Özel alan algısının değişimine yönelik de örnek olan sahnede Lacie tamamen sosyal medya üzerinden onaylanma ve puan toplama ihtiyacında görünmektedir. Kişi olarak sahnede yalnızca Lacie görülse de yaptığı paylaşım nedeniyle kişi sayısı aslında bir nevi belirsizdir.

Sahne 2	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre m)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici
	Lacie kendine kahve almak için bir cafeye gider ve sistemin üzerinde çalışanla birbirlerine karşılıklı puan verirler.	Cafe	Sabah saatleri	Cafe çalışanı ve Lacie	Yok	Karşılıklı puan alma arzusu

Tablo 4. Sahne 2

Sahne 3	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre m)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici

	Lacie kahveyi aslında beğenmesede tam tersi yönde bir paylaşım yapar.	Cafe	Sabah saatleri	Lacie	Yok	Puan verenler
---	---	------	----------------	-------	-----	---------------

Tablo 5. Sahne 3

2 ve 3 numaralı sahnelerde ise Lacie mesaiye başlamadan önce kahve almaya gider. Bu alışverişin ardından cafe çalışanı ile birbirlerine karşılıklı olarak yüksek puan verirler ancak Lacie her ne kadar kahveyi hiç beğenmesede yaptığı paylaşımında bunun tam tersini söyler. Her iki sahnede de paylaşımların ve aslında verilen puanların sahici olmaktan uzak olduğuna yönelik bir anlatım söz konusudur. Mekan bir cafe olduğu için aslında sosyal bir ortamdır ama bu ortamda herkes aslında tek başınadır ve yalnızca sosyal medya hesabı ve kendi puanıyla ilgilenmektedir. Mesai başlangıcı olması nedeniyle sabah saatleri olduğu öngörülen sahnede yer alan kişilerin tamamı sosyal medya odaklı bir sistemin parçası olarak yer almaktadır. Sosyal medya içeriklerinin gerçeklikten ne kadar uzak ve yanıltıcı olabileceğini açığa vuran bir sahnedir. Herkes de benzeri şeyler yaptığı için Lacie de burada kendini sorgulamaz ve hem kendine hem de takipçilerine adeta yalan söyler.

Sahne 4	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici
	Lacie ve bir tanıdığı asansörde karşılaşır ve aralarında bu kişinin kedilerin e yönelik yüzeysel bir konuşma geçer. Lacie bu görüşmenin ardından onun kedi paylaşımına da puan verir.	Asansör	Gündüz	Lacie ve tanıdığı	Yok	Karşılıklı puan alma arzusu

Tablo 6. Sahne 4

4 numaralı sahnede Lacie bir tanıdığıyla karşılaşmış ve sohbet etmektedir. Yine mesai başlangıcında gerçekleşen bu karşılaşma asansör gibi dar bir ortamda gerçekleşir. Tanıdığı, Lacie'ye kedilerinden bahsetmektedir ancak hikayede yer alan çoğu kişi gibi onun da hayvan sevgisi sahiplikten uzak, etkileşim alma amaçlıdır. İkilinin birbiriyle sohbet etme amacı dahi karşılıklı puan alma beklentisiyle gerçekleşir.

Sahne 5	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre m)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici
	Chester sistemden dışlanmak ve puanını yükseltmek için herkese içecek dağıtır.	Ofis	Gündüz	Chester	İş arkadaşları	Sosyal medya puanı üzerine kurulu toplumsal düzen

Tablo 7. Sahne 5

5 numaralı sahnede ise Lacie artık iş yerinde mesaisine başlamıştır. İş arkadaşı Chester ise herkese içecek ikram etmesine rağmen kimse onunla ilgilenmez, bu durumu sorgulayan Lacie bir diğer iş arkadaşından Chester'ın protesto edildiğini öğrenir. Chester herkes tarafından dışlandığında bile bu durumu sorgulamak yerine profil puanının daha da düşeceği endişesiyle hareket eder. Durum hiç içine sinmese de Lacie de diğer arkadaşlarına uyar ve onu görmezden gelerek Chester'ın çok istediği puanı ona vermez. Üstelik Chester aslında Lacie'nin hayalini kurduğu evde beraber yaşamak istediği kişidir, ancak bu durum bile Lacie'nin düzene olan itaatini değiştirmez.

Sahne 6	İçerik	Mekan (Uzam)	Zaman (Süre m)	Kişi	Engelleyici	Destekleyici
	Lacie yüksek profilli çocukluk arkadaşı Naomi'nin dikkatini çekmek için	Sosyal medya hesabı	Belirsiz	Lacie ve Naomi	Yok	Puan alma arzusu

çocukken beraber tasarladıkları kuklayı paylaşır ve Naomi'den yüksek puan alır.						
---	--	--	--	--	--	--

Tablo 8. Sahne 6

6 numaralı sahnede yer alan kukla hikayenin örgüsünü oluşturan yolculuğu tetikleyen unsurlardan biridir. Lacie, normalde mesaide olması gereken saatte puanını yükseltmek için bir çözüm arayışındadır. Daha yüksek puanlı kişilerden oluşan bir çevreye girebilmek için eski arkadaşı Naomi aklına gelir ve onun dikkatini çekmek için de kuklayı kullanır. Sahne ilişkilerin yapaylığını göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

142

Seçili sahnelerin göstergebilimsel çözümlemesi ise aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

	Biçim	İçerik	Düzenleme	Yananlam
Sahne 1 	Lacie, Lacie'nin sosyal medya puanı, gülümseyişi, bornoz ve banyo ortamı	Lacie duş sonrası fotoğrafını sosyal medyada paylaşır.	Lacie'nin özel alanında bir paylaşım yapması ve bu paylaşım üzerinde temizlik ve saflık	Onaylanma, kabul ve saygı görme isteği, temizlik üzerinden saflığın ve masumiyetin vurgulanması, Lacie'nin bu sahnede gülümsüyo

			vurgusu yapması	r olsa da bunun aslında etkileşim için verieln sahte bir gülümseme pozu olması insanların sosyal medyada gerçeklikte n uzak paylaşımla r yaptığına işaret eder. Etkileşim adına özel alanından ve en doğal olması gereken bir ortamdan yapılan paylaşım tamamen yapay durumdadır. Sosyal medya düzeninde artık kamusal alan ve özel alan ayrımı neredeyse kalmamıştır.
--	--	--	-----------------	--

Tablo 9. Sahne 1'in Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

	Biçim	İçerik	Düzenleme	Yananlam
<p>Sahne 2</p> 	<p>Sütlü kahve, cafe çalışanı ve onun puanı, akıllı telefon, sosyal medya profili</p>	<p>Lacie kendine kahve alır, cafe çalışanı ve Lacie birbirlerine karşılıklı olarak puan verir.</p>	<p>Siyahilerle birbirini karşılıklı destekleme durumu</p>	<p>Siyahilerin hizmet sektöründe kendine yer bulabilmesi ve Lacie'nin de aslında kahveyi hiç beğenmemesi tüketim toplumunda yalnızca kabul görmek için istemediği halde bazı şeyleri yapma durumu söz konusudur. Oysa ki Lacie aldığı kahveyi hiç de beğenmemişir, benzer şekilde sahnedeki her iki kişi de birbiriyle iyi geçiniyor görünse de aslında karşılıklı çıkarlar söz konusudur. Bunun</p>

				dışında hikayede siyahi karakterler de zaten genel olarak bir şekilde kusurlu konumda görünürler, Jack de onlardan biridir.
--	--	--	--	---

Tablo 10. Sahne 2'nin Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

	Biçim	İçerik	Düzenleme	Yananlam
Sahne 3 	Lacie ve akıllı telefonu, Lacie'nin pembe elbisesi ve saçları	Lacie aldığı kahveyi aslında hiç beğenmez ama etkileşim için sosyal medyada tem tersi yönde bir paylaşım yapar.	Lacie görünürde ideal Batılı beyaz kadın görünümü sergiler. Üzerinde ki pembe elbise ve saç stili de bu durumla uyumludur.	Lacie hoşuna gitmeyen durumlara karşı gerçek düşüncesini değil, düzenin istediklerini söyleyen ve düzene itaat eden kadın görünümündedir. Üzerindeki kıyafetin renginden, saç stiline ve sahnedeki genel tutumuna kadar her yönüyle düzene itaat eden kişi böyle mutlu olur

düşüncesini
yayar.

Tablo 11. Sahne 3'ün Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

	Biçim	İçerik	Düzanla m	Yananlam
Sahne 4 	Lacie ve selamlaş tığı kadın, her ikisinin de benzer ton ve tarzlarda giyinmesi, ellerinin aynı biçimde durması, benzer mimik ve jestler	Lacie ve tanıdığı asansörde karşılaşır lar. Aralarında diğer kadının kedilerine yönelik yüzeysel bir konuşma geçer.	Lacie ve diğer karakter giyim tarzlarıyla olsun, tavır ve tutumlarıyla olsun düzene uyum sağlayan bir görünüm sergiler. Bu nedenle her ikisinin de belirli bir düzeyde saygınlığı oluşmuştur. Örneğin Lacie'ni tanıdığı kedi besleyen, dolayısıyla hayvansever ve merhame	Hem Lacie hem de ondan yaşça oldukça büyük diğer kadın karakterin benzer tarz ve tonlarda giyinmesi modanın ve stilin de ideolojik olduğunu gösterir. Her iki karakter de mevcut düzene uyum sağlamış görünmektedir; öyle ki sahnede her ikisinin de el hareketleri, mimik ve jestleri tıpatıp aynıdır. Ancak hikayede adı dahi pek

			<p>tli bir görünüm sergiler.</p>	<p>geçmeyen kadın karakter görünürde hayvansever biri olsa da aslında kedisi onun için bir tüketim malzemesi ve etkileşim aracıdır. Benzer şekilde Lacie'nin de ona puan vermesi veya kedilerini seviyor görünmesi sahicilikten uzak, toplum tarafından onaylanma ve kabul görme ihtiyacıyla sergilenen eylemlerdir . Hayvan besleyen birinin mutlaka iyi biri olacağı miti burada çözülür. Kimi insanlar</p>
--	--	--	----------------------------------	---

				için evcil hayvanları aslında metadır.
--	--	--	--	--

Tablo 12. Sahne 4'ün Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

	Biçim	İçerik	Düzanlam	Yananlam
<p>Sahne 5</p> 	<p>Chester , Chester 'ın puanı, içecekler, ofis ortamı,</p>	<p>Chester üzgün durumdadır ve dışlanmış olma durumu nu aşmak için herkese içecek dağıtır ancak yine de sosyal medya puanı halen düşüktür .</p>	<p>Chester düşük sosyal medya puanına rağmen durumunu düzeltmeye çalışmakta, bu yönde çaba sergilemektedir. Herkese hazırladığı içeceklerin ikram eder ve karşılığında puanını yükseltmelerini bekler.</p>	<p>Hikayedeki bir diğer kusurlu konumdaki siyahi Chester'dır . O da bir şekilde toplumdaki dışlanmış ve toplumsal konumunu geri kazanmak için puan toplamaya çalışırken iyi niyet göstergesi olabilecek küçük bir hediyeleşmeye çıkar sağlamak için kullanır, Lacie istemeyerek de olsa puanını düşürür. Chester burada sistemden</p>

				atılmak üzere olan kişinin ne kadar kötü bir duruma düşebileceğine dair bir örnektir.
--	--	--	--	---

Tablo 13. Sahne 5'in Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

	Biçim	İçerik	Düzenli am	Yananlam
<p>Sahne 6</p> 	<p>Kukla Mr Rags, sosyal medya profili, kahraman ve kötü karakterin adları</p>	<p>Lacie, Naomi'nin ilgisini çekmek için her ikisinin de çocukluğunda hatırası olan kuklayı paylaşır ve bu paylaşım Naomi tarafından en yüksek puanı alır.</p>	<p>Lacie puanını artırmak için her yola başvuru r.</p>	<p>İnsanlar kendilerine dayatılan sistemi yine kendileri sürdürmektedir. Lacie de bunun bir parçasıdır. Sınıf atlama adına her şeyi göze alacak hırslı olabilen ana kahraman her zaman hikayenin masum olan tarafı olmayabilir. Çünkü aslında hikayenin kötü karakteri Naomi'yi bu hikayeye dahil eden</p>

				de Lacie'dir.
--	--	--	--	------------------

Tablo 14. Sahne 6'nın Roland Barthes'a göre gösterge çözümlemesi

SONUÇ

Bu çalışmada Black Mirror dizisinin Nosedive adlı bölümü; Vladimir Propp'un masal biçimbilimi, filmsel anlatı teknikleri ve Roland Barthes'ın düz anlam-yan anlam kavramları ile göstergebilimsel açıdan incelenmiştir. Distopya örneği olan bölümün günümüzün sosyal medya kullanımı, tüketim toplumu, yeni medya ve yeni dünya düzenine yönelik yoğun eleştiriler yaptığı düşünülmektedir. Yalnızca sosyal medyadan alınan beğeni ve puan ve onaylanma ihtiyacı üzerine kurulu bir toplumsal düzen bireyleri tahakkümü altına almış ve onların tüm gündelik pratiklerini etkiler hale gelmiştir.

Dizi, Propp'un masal biçimbilimi açısından incelendiğinde işlevlerin bir bölümüyle örtüştüğü görülse de bu modern masalda farklı olan şey kahramanın hikayenin sonunda düzene başkaldırarak sistemin dışına çıkmak istemesidir. Bu açıdan Lacie kendi katharsisini yaşamış ve artık özgürleşmiştir. Masal biçimbilim incelemesinin yapıldığı kısımda karakterler ve onların eylem alanının yanı sıra Propp'un işlevleriyle olay örgüsünün benzeşen kısımları irdelenmiştir. Bu kısma yönelik bulgularda modern distopya örneklerinde dahi geleneksel masallara benzeyen unsurlar olduğu gözlenmiştir. Lacie'nin hem gerçek anlamda hem de soyut düzeyde çıktığı yolculukla yapılan sistem eleştirisi, düzenin insanları sınıf atlama vaadiyle hoşnut olmadığı ya da reelde o kadar da arzulamadığı şeyleri yaptırırken onları sisteme dahil tuttuğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde sisteme başkaldıran birey hemen toplumsal düzenin dışına itilir.

Filmsel anlatı çözümlemesinde ve düzenlam-yanlam kavramları üzerinden yapılan gösterge çözümlemelerinde elde edilen bulgular da dizinin modern yaşamı eleştiren ideolojik yapısını sergilemektedir. Her şeyi puan üzerinden performansla ölçüldüğü bir sistemde bireyin sistem karşısındaki konumu dizinin katmanlı yapısında eleştirel bir biçimde aktarılmıştır.

Çalışmada incelenen bölümün anlatısı ve bugünün sosyal medya kullanım sıklığı göz önüne alındığında benzeri çalışmaların artmasının yeni düzeni anlamaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle

bireyi tamamen puandan ibaret gören bu yeni düzeni daha iyi anlamaya yönelik yeni çalışmaların sürece katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçam, H. (2020). Propp'un yapısal inceleme metodu bağlamında Ulak filmi incelemesi. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 35-43.
- Baritci, F., & Fidan, Z. (2018). Sosyal ağlarda benlik sunumuna dair bir distopya: Black Mirror dizisi örneği. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, (54), 37-63.
- Barthes, Roland (2017). Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik. Çev., Ayşenaz Koş. Ömer Albayrak. 2. Baskı. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Bars, M.E. (2014a). Vladimir Propp'un Yapısal Çözümleme Yöntemi Çerçevesinde Battal Gazi Destanı Filminin İncelenmesi, Tarih Okulu Dergisi (TOD). Yıl 7, Sayı XVIII, 79-97. doi:http://dx.doi.org/10.14225/Joh467
- Demir, S. T. (2021). Büyüyen veri küçülen insan: Şimdileşen geleceği kara ayna'da seyretmek. *TRT Akademi*, 6(11), 88-105.
- Geray, Haluk (2014). İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. Kocaeli: Umuttepe Yay.
- Güney, Eflatun Cem. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Kılıç, E. G. (2018). Farklı yüzyıllar aynı biçimler: V. Propp'un işlevsel yaklaşımı çerçevesinde Alacakaranlık film serisi üzerine bir çözümleme ve kitle kültürü sineması eleştirisi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(3), 467-482.
- Propp, Viladimir. (2011). Masalın Biçimbilimi. (Çev. Mehmet RifatSema Rifat). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sayımer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Seyitoğlu, Bilge. (1986). 'Masal' Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tutgun-Ünal, A., & Deniz, L. (2020). Sosyal medya kuşaklarının sosyal medya kullanım seviyeleri ve tercihleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(22), 1289-1319.

Yengin, D. (2017). *İletişim Çalışmalarında Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Kitabevi Yayınevi ve Dağıtım Paz.

Yengin, D. ve Bayrak, T. (2018). *Film Çalışmaları*. İstanbul: Der Kitabevi Yayınevi ve Dağıtım Paz.

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/nosedive> Erişim tarihi: 20.22.2025